Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβιώσεως και Εργασίας

Σύγκλιση και απόκλιση των συνθηκών εργασίας στην Ευρώπη: 1990–2005

Συνοπτική παρουσίαση

Εισαγωγή

Το 2005, το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβιώσεως και Εργασίας (Eurofound) διενήργησε για τέταρτη φορά την ευρωπαϊκή έρευνα για τις συνθήκες εργασίας (EWCS), η οποία ξεκίνησε το 1990. Στη διάρκεια των 15 αυτών ετών, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές σε διάφορα επίπεδα. Στα 12 κράτη μέλη του 1990 έχουν προστεθεί έκτοτε 15 νέες χώρες. Κατά συνέπεια, η EWCS του 2005 καλύπτει τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ (ΕΕ27), καθώς και την Κροατία, την Τουρκία, τη Νορβηγία και την Ελβετία. Ταυτόχρονα, στην ΕΕ υπήρξαν και αλλαγές περισσότερο διαρθρωτικού χαρακτήρα, επηρεάζοντας συνολικά την οργάνωση της ευρωπαϊκής οικονομίας, τις αγορές εργασίας και τις συνθήκες εργασίας.

Έτσι, το περιεχόμενο της EWCS εξελίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στη διάρκεια της περιόδου αυτής. Περιλαμβάνει πλέον περισσότερα ερωτήματα και καλύπτει, πέρα από τους πιο παραδοσιακούς εργονομικούς κινδύνους, τα πολυάριθμα ζητήματα που σχετίζονται με μια πολυδιάστατη προσέγγιση των συνθηκών εργασίας και, γενικότερα, την ποιότητα του εργασιακού βίου. Πρωταρχικός στόχος της έκθεσης αυτής είναι να διερευνήσει δύο ερευνητικά ερωτήματα. Πρώτον, επιδιώκει να διερευνήσει, μέσω των επαναλαμβανόμενων ευρωπαϊκών ερευνών για τις συνθήκες εργασίας, την ύπαρξη σχετικών κινήσεων σύγκλισης ή απόκλισης μέσα στο χρόνο όσον αφορά την ποιότητα του εργασιακού βίου. Δεύτερον, διερευνά εάν κατά την ίδια περίοδο παρατηρούνται παρόμοιες κινήσεις μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών.

Πλαίσιο πολιτικής

Οι διαρθρωτικές αλλαγές που συντελέστηκαν στην ΕΕ αντικατοπτρίζονται έως ένα βαθμό στο σχεδιασμό των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών, ιδίως μέσω της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης και της στρατηγικής της Λισαβόνας. Ωστόσο, διάφορες πρόσφατες μελέτες παρουσιάζουν μια ανάμικτη εικόνα της κατάστασης όσον αφορά την ποιότητα της εργασίας στην Ευρώπη, από την οποία προκύπτει ότι, παρόλο που παρατηρούνται ορισμένες βελτιώσεις όπως, για παράδειγμα, σε σχέση με τα ατυχήματα στο χώρο εργασίας, ορισμένες άλλες διαστάσεις της ποιότητας της εργασίας, όπως η εντατικοποίηση της εργασίας ή η πρόσβαση σε ευκαιρίες κατάρτισης, δεν έχουν βελτιωθεί ουσιαστικά. Σε αυτή την εκτίμηση προέβη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήδη στην ανακοίνωση παρακολούθησης του 2003 για την ποιότητα στην εργασία, και η ίδια εκτίμηση επαναδιατυπώθηκε πιο πρόσφατα στη στρατηγική έκθεση σχετικά με την ανανεωμένη στρατηγική της Λισαβόνας.

Οι μελέτες αυτές βασίζονται σε διάφορα σύνολα δεδομένων και δεικτών, χρησιμοποιώντας είτε μια αμιγώς ακαδημαϊκή προσέγγιση είτε μια προσέγγιση κατευθυνόμενη περισσότερο από την πολιτική, όπως το εννοιολογικό πλαίσιο και τους δείκτες που συμφωνήθηκαν κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν τον Δεκέμβριο του 2001. Ένα σημαντικό κενό στο ευρωπαϊκό πλαίσιο για την ποιότητα στην εργασία συνιστά η απουσία οποιουδήποτε δείκτη που να σχετίζεται με τις συνθήκες εργασίας. Η έκθεση αυτή επανεξετάζει από τη σκοπιά της ποιότητας της εργασίας τις τάσεις όσον αφορά τις συνθήκες εργασίας, όπως αντικατοπτρίζονται στις διάφορες φάσεις της EWCS την τελευταία δεκαπενταετία.

Κύρια πορίσματα

Η διερεύνηση της ποιότητας της εργασίας και της απασχόλησης αναδεικνύει τέσσερις βασικές διαστάσεις: σταδιοδρομία και απασχόληση, υγεία και ευημερία, ανάπτυξη δεξιοτήτων και ισορροπία μεταξύ προσωπικής και επαγγελματικής ζωής. Καθεμιά από τις διαστάσεις αυτές περιλαμβάνει επιμέρους θέματα τα οποία από κοινού καλύπτουν όλα τα ζητήματα με τα οποία ασχολούνται τα ερωτηματολόγια της EWCS και ο τομέας της ευρωπαϊκής πολιτικής απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής συνολικά. Εξετάζοντας τους τομείς αυτούς –καθώς και την ικανοποίηση από την εργασία γενικά– προκειμένου να αξιολογηθεί η ποιότητα της εργασίας υπό την ευρύτερη έννοια, τα πορίσματα της έρευνας αποκαλύπτουν μια σχετική απόκλιση στην Ευρώπη με την προσχώρηση των 12 νέων κρατών μελών (ΝΚΜ) το 2004 και το 2007. Κατά μέσο όρο, οι χώρες αυτές μέχρι στιγμής εμφανίζουν χειρότερες επιδόσεις όσον αφορά την ποιότητα της εργασίας, τα αποτελέσματα ωστόσο επιβεβαιώνουν ότι μειώνουν το χάσμα.

Μεταξύ των παλαιότερων κρατών μελών (ΕΕ15), η διαδικασία της σύγκλισης φαίνεται να κινείται όχι προς το βέλτιστο ή υψηλότερο αποτέλεσμα, αλλά περισσότερο προς την κατεύθυνση του μέσου όρου, με τις βελτιωμένες επιδόσεις της ομάδας των αγγλοσαξονικών χωρών, όσον αφορά την ποιότητα της εργασίας, να εξισορροπούνται από μια επιδείνωση των επιδόσεων της σκανδιναβικής ομάδας. Στο μεταξύ, οι επιδόσεις των ομάδων των χωρών της ηπειρωτικής και της νότιας Ευρώπης παραμένουν σχετικά σταθερές.

Οι εσωτερικές αποκλίσεις εντός των ομάδων χωρών και εντός των χωρών μπορούν να ενισχύονται λόγω διαφορών στις κρατικές πολιτικές, αλλά και διαφορών στην εξειδίκευση της οικονομίας. Η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών –που συνοδεύεται από μείωση της βιομηχανικής και της γεωργικής δραστηριότητας– είχε διαφορετικό αντίκτυπο στις διάφορες χώρες, γεγονός που εξηγεί ενδεχομένως εν μέρει τις ανομοιότητες μεταξύ χωρών και ομάδων χωρών.

Τα εθνικά αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση καταδεικνύουν ότι στο εσωτερικό κάθε ομάδας προκύπτει μεγάλος βαθμός μεταβλητότητας. Η Φινλανδία εμφανίζει ολοένα περισσότερες διαφορές από τις άλλες σκανδιναβικές χώρες, αλλά και οι διαφορές μεταξύ της Δανίας και της Σουηδίας είναι πλέον περισσότερο έντονες από ό,τι πριν από 10 ή 15 χρόνια. Στην ηπειρωτική ομάδα, οι Κάτω Χώρες και –σε μικρότερο βαθμό– η Αυστρία, αποκλίνουν επίσης από τις άλλες χώρες της ομάδας. Στην ομάδα του Νότου, η Ισπανία απέχει από την Ιταλία περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν, ενώ η Πορτογαλία και ιδίως η Ελλάδα παρουσιάζουν μεγαλύτερες διαφορές από τις άλλες χώρες της ομάδας σε σχέση με τη δεκαετία του 1990.

Σε εθνικό επίπεδο, αρνητικά πρότυπα που σχετίζονται με την ποιότητα της εργασίας, όπως η έκθεση σε κινδύνους για την υγεία, η εργασία τα Σαββατοκύριακα και η νυχτερινή εργασία περιορίζονται σχεδόν παντού. Βελτίωση παρατηρείται όσον αφορά τα δικαιώματα των εργαζομένων που σχετίζονται με τη διαβούλευση και την ενημέρωση για τους κινδύνους. Ωστόσο, άλλα αρνητικά πρότυπα που σχετίζονται με την ποιότητα της εργασίας –όπως θέσεις εργασίας με ελάχιστες ευκαιρίες μάθησης και ελάχιστη πρόσβαση σε κατάρτιση, εργασία σε βάρδιες ή μη καθορισμένο ωράριο εργασίας, μεγαλύτερη ένταση εργασίας και συχνές απουσίες από την εργασία λόγω προβλημάτων υγείας– εμφανίζουν αύξηση σχεδόν σε όλες τις χώρες.

Ιδιαίτερα προβληματίζει η έλλειψη ευκαιριών κατάρτισης στο χώρο εργασίας. Παρά την έμφαση που δίδεται στη διά βίου μάθηση κατά τις συζητήσεις στους κόλπους της ΕΕ και κατά την κατάρτιση των ευρωπαϊκών πολιτικών, καθώς και στην ειδική ανοικτή μέθοδο συντονισμού για την εκπαίδευση και τη διά βίου μάθηση, απαιτείται σημαντική ακόμη πρόοδος προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που τέθηκαν στη Λισαβόνα το 2000.

Κατευθύνσεις πολιτικής

- Για μια συνολική βελτίωση των συνθηκών εργασίας σε όλες τις χώρες, απαιτούνται μεγαλύτερες προσπάθειες στους τομείς της κατάρτισης και της διά βίου μάθησης.

- Παράγοντες κινδύνου και συνέπειες που σχετίζονται με την εργασία στις χώρες της ΕΕ των 27 και που χρήζουν προσοχής είναι, μεταξύ άλλων, η εντατικοποίηση της εργασίας και η αύξηση της συχνότητας των απουσιών από την εργασία λόγω προβλημάτων υγείας.

- Η αναλυτική πληροφόρηση σχετικά με τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις στα ΝΚΜ εξακολουθεί να είναι κατακερματισμένη ή περιορισμένη και απαιτείται περισσότερη έρευνα στον τομέα αυτό.

- Με 27 κράτη μέλη στην ΕΕ, είναι δύσκολο να αναλυθούν οι τάσεις ανά χώρα και, επομένως, η ομαδοποίηση (δημιουργία ομάδων κρατών μελών βάσει ομοιοτήτων) αποτελεί μια βιώσιμη εναλλακτική λύση. Ωστόσο, η ομαδοποίηση μπορεί να συγκαλύπτει εσωτερικές διαφορές και να οδηγεί σε υπερερμηνεία. Επομένως, δεδομένων των αυξανόμενων διαφοροποιήσεων στο εσωτερικό των υπαρχουσών ομάδων χωρών, είναι σημαντικό να διενεργείται παράλληλα ανάλυση ανά χώρα.

Περαιτέρω έρευνα

- Το Eurofound, δεδομένης της αποστολής και των πόρων του –όπως έρευνες, παρατηρητήρια και χρηματοδότηση δευτερογενούς έρευνας– μπορεί να διαδραματίσει ρόλο στην προαγωγή συνεργιών και τη συγκρότηση μιας διατομεακής ομάδας δράσης ή ομάδας εργασίας σχετικά με την ομαδοποίηση των χωρών.

- Η αύξηση του μεγέθους των εθνικών δειγμάτων μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της επόμενης φάσης της EWCS καθιστώντας, για παράδειγμα, εφικτή μια πιο ενδελεχή ανάλυση σε τομεακό και περιφερειακό επίπεδο.

- Για τους σκοπούς παρακολούθησης της πολιτικής, η βελτίωση των εθνικών δειγμάτων στην EWCS αποτελεί προϋπόθεση για την καλύτερη χρήση της EWCS, καθώς η συγκεκριμένη δραστηριότητα βασίζεται σε μη αντικειμενικά στοιχεία αναφοράς των εθνικών επιδόσεων.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση *Σύγκλιση και απόκλιση των συνθηκών εργασίας στην Ευρώπη: 1990–2005* είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef08104.htm. Τα δεδομένα, οι εκθέσεις και η δευτερογενής ανάλυση των ευρωπαϊκών ερευνών για τις συνθήκες εργασίας διατίθενται στον δικτυακό τόπο του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Συνθηκών Εργασίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.eurofound.europa.eu/ewco/surveys/.

Sara Riso, Υπεύθυνη Πληροφόρησης
sri@eurofound.europa.eu